

### **Список використаних джерел:**

1. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545. Поточна редакція від 05.08.2018 р.
2. Про ліквідацію апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах: Указу Президента України від 29 грудня 2017 року. 2017. – № 452/2017.
3. Про ліквідацію апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах: Указу Президента України від 29 грудня 2017 року. 2017. – № 454/2017.
4. Про ліквідацію апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах: Указу Президента України від 29 грудня 2017 року. 2017. – № 455/2017.

**Сокол Владислав Олександрович,**

*студент групи 081-21м*

*Таврійського національного університету*

*ім. В. І. Вернадського.*

*Науковий керівник: Губарев С.В., к.ю.н., доцент*

*м. Київ, Україна*

*УДК 342.5*

## **ВІДПОВІДІЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ КОРПОРАТИВНИХ УТВОРЕНЬ ЗА ЗОБОВ'ЯЗАННЯ КОРПОРАЦІЙ**

**Вступ.** Аналізуючи ситуацію, яка склалася в українському суспільстві, варто відзначити відсутність позитивних тенденцій розвитку економіки держави. Досліджуючи шляхи подолання економічних криз та формування потужної економіки іншими державами, можна виокремити декілька складових аспектів даних процесів:

1) формування урядом доступного для розуміння членами суспільства плану-концепції розвитку економіки держави;

2) здійснення чіткого, комплексного та систематичного правового регулювання суспільних відносин в сфері економіки та господарської діяльності;

3) створення передумов для підвищення активності існуючих суб'єктів господарської діяльності та створення і розвитку нових;

4) створення передумов для залучення іноземних інвестицій в розвиток економіки держави.

**Основний матеріал.** Варто зазначити, що відповідно до досліджень вчених-економістів, важливу роль в процесі розвитку економіки держави займає саме активність малих та середніх суб'єктів господарської діяльності.

Проводячи паралелі з суспільними процесами в нашій державі, можна виокремити наявність певного урядового плану розвитку та примітивних спроб створити сприятливе середовище для здійснення господарської діяльності. Проте, навіть не глибокий аналіз законодавчої бази України в сфері здійснення господарської діяльності свідчить про значні недоліки правової регламентації порядку здійснення господарської діяльності.

Правові моделі поведінки учасників господарських товариств, що запроваджені сучасним законодавством України, іноді є дуже далекими від тих відносин, що дійсно складаються на практиці. Прийняття Верховною Радою України 16 січня 2003 року Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та Господарського кодексу України (далі – ГК України) не тільки не усунуло суперечності та прогалини у правовому регулюванні, а й породило нові проблеми через неузгодженість багатьох їхніх положень. Необхідно також зазначити, що Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», прийнятий 06 січня 2018 року недостатньо чітко вирішив вище вказану проблему. Разом із тим окремі норми цих нормативно-правових актів є прогресивними [1].

Актуальність та своєчасність обраної теми дослідження прослідковується з огляду на необхідність удосконалення спеціального законодавства, ліквідацію прогалин та колізій у нормативно-правових актах із теоретичної точки зору та потребу чіткого усвідомлення такої відповідальності учасниками корпоративних утворень задля активного розвитку ринкової економіки нашої держави із практичної точки зору. Дане питання дедалі гостріше постає у зв'язку із поступовою імплементацією норм Європейського Союзу.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці таких правознавців, як М.Л. Белкін, А. Блюмгардт, О.М. Вінник, Т.В. Кашаніна, О.Р. Кібенко, В.М. Коссак, С.С. Кравченко, В.М. Кравчук, В.І. Крат, О. Крупчан, І.М. Кучеренко, Д.Д. Луспенник, В.В. Луць, А.Я. Пилипенко, О.В. Регурецька, Я.С. Синявська, І.Т. Тарасов, О. Шеремет, Б. Шуба, О.В. Щербина, С.І. Яценко та ін.

Оскільки у переважній більшості випадків господарські товариства засновуються для здійснення підприємницької діяльності і власність у них має бути персоніфікована, доцільно зупинитися на понятті учасника таких товариств. Дефініція «учасник» не закріплена у нормативно-правових актах, проте ЦК України та ГК України визначає коло таких учасників. Так, ст. 114 ЦК України закріплює, що учасником господарського товариства може бути фізична або юридична особа [2].

Межі відповідальності учасника корпоративного утворення за зобов'язання корпорації безпосередньо залежить від організаційно-правової форми суб'єкта господарювання. Проаналізуємо межі відповідальності учасника корпоративного утворення на прикладі повного товариства, командитного товариства, товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю та акціонерного товариства.

Відповідно до положень ЦК України, повним є товариство, учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями усім майном, що їм належить [2].

Солідарна повна відповідальність всіх учасників товариства є визначальною ознакою повного товариства. Така відповідальність є обов'язковою і не може бути зміненою за домовленістю сторін.

Солідарна відповідальність передбачає, що у разі недостатності у повного товариства майна для задоволення вимог кредиторів в повному обсязі, кредитори можуть пред'явити вимоги (повністю чи в частині боргу) як до всіх учасників повного товариства, так і до кожного з них окремо. Відповідальність учасників не носить необмеженого характеру, оскільки встановлено, що вона є субсидіарною. Відповідно до правил, встановлених ст. 619 ЦК України, це означає, що учасники повного товариства несуть відповідальність додатково до відповідальності самого повного товариства, яке є основним боржником, і пред'явлення вимог кредитором до учасників можливе в разі неможливості задоволення таких вимог самим товариством у разі відсутності у останнього майна. Відтак, звернення стягнення на майно учасників може бути здійснено при настанні одного з наступних факторів: фактична неплатоспроможність товариства; визнання товариства банкрутом; ліквідація товариства. Безпосереднє звернення стягнення на майно учасників без звернення до товариства є недопустимим.

До особливостей відповідальності учасників повного товариства належать наступні:

1. Учасник повного товариства відповідає за боргами товариства незалежно від того, виникли ці борги до чи після його вступу у товариство.

2. Учасник товариства, який вибув з товариства, відповідає за зобов'язаннями товариства, що виникли до моменту його вибуття, рівною мірою з учасниками, що залишилися, протягом трьох років з дня затвердженого звіту про діяльність товариства за рік, у якому він вибув із товариства. Однак учасник, який вступив в товариство, відповідає по боргам товариства незалежно від того, виникли ці борги до чи після його вступу в товариство. Це правило носить імперативний характер і не може бути змінене за домовленістю сторін, що також означає, що незнання нового учасника про борги товариства, які виникли до його вступу, не звільняє його від відповідальності по цим боргам.

Законодавець передбачає і певні гарантії для учасника товариства, який повністю сплатив борги товариства, надаючи такому учаснику право звернення з регресною вимогою у відповідній частині до інших учасників, які несуть перед ним відповідальність пропорційно своїм часткам у складеному капіталі товариства.

Відповідальність учасників повного товариства – безпосередньо перед кредиторами товариства – є важливим інструментом захисту майнових

інтересів кредиторів, який дозволяє компенсувати ризики, що виникають у зв'язку з використанням правової форми господарського товариства в цивільному обороті.

Також слід звернути увагу, що положення ст. 124 ЦК України стосовно відповідальності учасників повного товариства є імперативними, відтак вони не можуть бути змінені за домовленістю учасників такого товариства.

Відповідно до ст. 133 ЦК України, командитним товариством є товариство, в якому разом з учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном (повними учасниками), є один чи кілька учасників (вкладників), які несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах сум зроблених ними вкладів та не беруть участі в діяльності товариства.

Ч. 1 ст. 138 ЦК України визначає, що якщо вкладник командитного товариства вчиняє правочин від імені та в інтересах товариства без відповідних повноважень, то в разі схвалення його дій командитним товариством він звільняється від відповідальності перед кредиторами за вчинений правочин. Якщо схвалення командитного товариства не буде отримано, вкладник відповідає перед третіми особами за вчиненим ним правочином усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернене стягнення [2].

Таке положення є новелою, оскільки відповідно до Закону України «Про господарські товариства» від 19.09.91 року передбачено що, в тому випадку, якщо вкладник командитного товариства укладає угоду від імені і в інтересах товариства без відповідних повноважень, то у разі схвалення його дій командитним товариством він разом з учасниками з повною відповідальністю відповідає за угодою перед кредиторами усім своїм майном, на яке відповідно до законодавства може бути звернено стягнення. За умов, якщо схвалення не буде одержане, вкладник відповідає перед третьою особою самостійно усім своїм майном, на яке відповідно до законодавства може бути звернено стягнення. Отже, маємо законодавчу колізію, яка повинна бути вирішена шляхом внесення відповідних змін у Закон України «Про господарські товариства» [3].

Ч. 2 ст. 138 ЦК України закріплює, що вкладник командитного товариства, який не зробив передбачений засновницьким договором (меморандумом) внесок, несе відповідальність перед товариством у порядку, встановленому засновницьким договором (меморандумом).

Слід звернути увагу на те, що ЦК України не встановлює санкцій за вчинення такого правопорушення вкладником командитного товариства. В даному випадку діє принцип відшкодування збитків за порушення договірної зобов'язання. Тому, у засновницькому договорі (меморандумі) може бути передбачена відповідальність вкладника за вчинення такого правопорушення у вигляді відшкодування збитків.

Одразу зазначимо, що і ЦК України (ст. 140), і ГК України (ст. 80) дають майже однакові визначення товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) як господарського товариства, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких установлено установчими документами [4].

Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» встановлює, що учасники товариства, в тому числі ті, які не повністю внесли вклади, несуть солідарну відповідальність за його зобов'язаннями у межах вартості невнесеної частини вкладу кожного з учасників [5].

Учасники товариства з додатковою відповідальністю (далі – ТДВ) солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями своїм майном у розмірі, який встановлюється статутом товариства з додатковою відповідальністю і є однаково кратним для всіх учасників до вартості внесеного кожним з них вкладу. У разі визнання банкрутом одного з учасників товариства з додатковою відповідальністю його відповідальність за зобов'язаннями товариства з додатковою відповідальністю розподіляється між іншими учасниками цього товариства пропорційно до розміру належних їм часток у статутному капіталі.

Узагальнюючи практичний досвід щодо притягнення до відповідальності учасників товариств з додатковою відповідальністю, необхідно зважити на те, що це не завжди можливо, оскільки:

- не контролюється фінансовий стан учасників (наявність у них ліквідного майна) як на момент створення господарського товариства, так і під час діяльності. Тому на момент притягнення до відповідальності в учасника може виявитися відсутність майна для сплати боргів товариства;

- існує можливість відчуження майна в разі загрози притягнення до додаткової відповідальності шляхом продажу, передачі на зберігання іншим особам, реорганізацією або ліквідацією юридичної особи, учасника товариства;

- не врегульовано питання щодо відповідальності учасників з додатковою відповідальністю, які вийшли з товариства або, навпаки, вступили до нього (з якого моменту вони звільнюються від додаткової відповідальності, чи несуть вони її за зобов'язаннями товариства, що виникли до вступу в товариство);

- не вирішено питання про відповідальність учасника ТДВ у разі визнання його банкрутом [1].

Відповідно до ст. 152 ЦК України, акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями.

Акціонерне товариство самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями усім своїм майном. Акціонери не відповідають за зобов'язаннями товариства і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю

товариства, у межах вартості акцій, що їм належать (крім випадків, установлених законом).

Акціонери, які не повністю оплатили акції, у випадках, встановлених статутом, відповідають за зобов'язаннями товариства у межах неоплаченої частини вартості належних їм акцій.

Таким чином, обмежена відповідальність акціонерів є значним економічним ризиком. Обсяг відповідальності акціонерів за наслідки своїх рішень, прийнятих у процесі управління товариством, має залежати від того, чи може відповідне рішення кваліфікуватися як «нормальний підприємницький ризик». Перевищення його меж є корпоративним правопорушенням, що має тягнути за собою певні негативні юридичні наслідки [6].

### **Висновки.**

Підводячи підсумок даного дослідження, варто зазначити, що порядок здійснення господарської діяльності суб'єктами господарської діяльності, а в тому числі, і межі відповідальності учасників даних суб'єктів господарської діяльності, не мають належного і чіткого правового регулювання. Законодавча та нормативно-правова база мають безліч колізій та прогалин в регламентації даних суспільних відносин.

Можливим шляхом вирішення даної проблеми може слугувати здійснення комплексної законотворчої роботи, з метою узгодження положень ЦК України, ГК України, Закону України «Про господарські товариства», Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», та прийняття уповноваженими органами державної влади ряду підзаконних нормативно-правових актів, які б детально регламентували окремі аспекти здійснення господарської діяльності у відповідності до реалій практики їх застосування.

### **Список використаних джерел:**

1. Потіп М. М. Правовий статус учасників товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю / М. М. Потіп // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2012. – № 3. – С. 101–109.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44.
3. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436 із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22.
5. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06 лютого 2018 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 13.
6. Воловик О. Межі відповідальності акціонерів: проблеми і перспективи правового регулювання / О. Воловик // Юридична Україна. – 2010. – № 1.